

Poročilo s poletne šole »Salzburg Law School on International Criminal Law, Humanitarian Law and Human Rights Law«

Salzburg, 3-5. avgust 2008

V Salzburgu je med 3. in 15. avgustom potekala poletna šola o mednarodnem kazenskem pravu, humanitarnem pravu in pravu človekovih pravic pod vodstvom prof. dr. Otta Trifftererja. To leto je bilo za poletno šolo še posebej pomembno, saj je praznovala deseto obletnico svojega delovanja, poseben poudarek pa ji je dala tudi bližajoča se revizijska konferenca Rimskega statuta, ki jo je treba v skladu z Rimskim statutom sklicati v letu 2009. Zato je letošnja poletna šola nosila naslov »*Reviewing the Review in Advance – Preparing Amendments to the Rome Statute, the Elements and the Rules*«. Glavni namen predavateljev je bil torej kritičen pregled predlaganih sprememb Rimskega statuta ali podajanje predlogov za njegovo spremembo. Zaradi desete obletnice poletne šole pa je bilo organizirano tudi alumni srečanje vseh prejšnjih udeležencev šole. Nekateri izmed njih so imeli na srečanju svoje referate, udeležila pa sta se ga tudi sodnica Mednarodnega kazenskega sodišča Anita Ušacka ter prof. dr. Ambos Kai.

Poletno šolo je s svojim govorom odprl Luis Moreno - Ocampo, tožilec Mednarodnega kazenskega sodišča. Tožilec je trenutno vroča mednarodnopravna in politična (čeprav sam zanika politično odločanje) figura zaradi odločitve, da bo kazenskoopravno preganjal Al Baširja, predsednika Sudana, med drugim tudi zaradi domnevno izvršenega genocida nad prebivalstvom v Darfurju. Prvič v zgodovini je namreč kateri koli tožilec mednarodnega ali mešanega sodišča začel kazenski pregon zoper vodjo države, ki še vedno opravlja svojo funkcijo, zato se seveda tožilec ni mogel izogniti vprašanju o tej temi. Pri njej se postavlja predvsem nerazrešeno (in nerazrešljivo?) razmerje med mirom in pravičnostjo. Ali je mogoča harmonija med obema, ali je mogoče pravičnost uresničiti zgolj na račun miru? Druga vroča tema je bil način izbire situacij in primerov, ki jih bo tožilec preiskoval in pozneje kazensko preganjal. Tožilec se namreč spopada tudi z obtožbami, da je njegov pogled uprt samo na Afriko. Do zdaj obravnavane situacije in pozneje primeri potrjujejo te kritike. Tožilstvo se je namreč osredotočilo na naslednje situacije: Kongo, Centralnoafriška republika, Sudan in Uganda, obvestilo pa je, da preiskuje še Afganistan in Kolumbijo. Tožilec je kot enega izmed pomembnih napredkov opozoril na možnost tožilca, da sam *proprio motu* začne postopek pred sodiščem. Žal pa do zdaj tožilec te možnosti še ni izkoristil, saj so se vsi postopki pred sodiščem začeli bodisi na zahtevo Varnostnega sveta ali pa na zahtevo države članice.¹ Tožilec tako kot veliko oviro za začetek postopkov v vseh potrebnih situacijah vidi najprej test komplementarnosti, saj je Mednarodno kazensko

sodišče pristojno zgolj, če država, ki je pristojna, ni sposobna ali noče voditi primerne kazenskega postopka v istem primeru. Druga ovira je test resnosti (»gravity«) primera. Tudi če primer prestane ta dva testa, se lahko tožilec odloči, da ga ne bo preganjal, če to ni v interesu pravičnosti, a tudi sam tožilec to izjemo razlaga ozko. Iz njegovega predavanja je bilo mogoče razbrati, da je mnenja, da ima popolno diskrecijo pri vprašanju, ali bo začel določen primer, medtem ko so nekateri drugi (na primer Gilbert Bitti) nasprotnega mnenja, tj. da se tožilec ne more odločiti, da določenega primera, ki izpolnjuje vse pogoje po Rimskem statutu, ne bo preganjal.

Naslednji problem, ki tare tožilca, je razmerje med njegovo dolžnostjo po razkritju razbremenilnih dokazov v skladu s členom 67/II Rimskega statuta in med možnostjo sklepanja dogovorov z viri podatkov, da ti ne bodo nikoli razkriti (člen 54/III – e). To razmerje je predvsem pomembno za trenutno dogajanje v primerih *Lubanga* in *Katanga*, zato se ga je pozneje na alumni srečanju dotaknil tudi prof. dr. Ambos Kai. Slednji je svojo predstavitev začel s primerjalnopravno analizo dolžnosti razkritja dokazov, nato pa prešel na ureditev po Rimskem statutu in po Pravidlih o postopku in dokazih. V primeru *Lubanga* je namreč sodni senat odredil zadržanje postopka in izpustitev obdolženca, ker tožilec ni razkril razbremenilnih dokazov, kakor mu to nalaga člen 67/II Rimskega statuta, a je imela pritožba tožilca zoper izpustitev obdolženca suspenzivni učinek na izpustitev obdolženca. V primeru *Katanga* pa do odločitve o zadržanju postopka in izpustitvi obdolženca ni prišlo, ker se je to vprašanje pojavilo že na naroku za potrditev obtožnice in ne šele pozneje. Zato je v primeru *Katanga* senat menil, da je še možnost, da pride do razrešitve problema in da tožilec razkrije dokaze, medtem ko je šlo v primeru *Lubanga* že za poznejšo fazo, saj bi se moralo začeti že sojenje. Sodni senat zato ni videl nobene možnosti, da bi lahko uveljavil obdolženčev pravic do poštenega sojenja, in je zadržal postopek. Prof. dr. Ambos Kai pa je končal z vprašanjem, ali obstaja nasploh nasprotje med dvema določbama Rimskega statuta, tj. med možnostjo sklepanja posebnih sporazumov in med dolžnostjo razkritja razbremenilnih dokazov, ali pa je prišlo do nasprotja zgolj v tem primeru, ker je tožilec napačno uporabil možnost poseb-

¹ In da bo zadeva še bolj čudna, gre večinoma za t. i. »self-referral«, saj so države članice naznanile situacijo, ki se dogaja v njihovi državi in ne v drugi državi. Kot izhaja iz referatov mnogih predavateljev, pisci Rimskega statuta na to možnost niso niti pomislili, kaj šele da bo tako pogosto uporabljena.

nih sporazumov. Slednje izhaja iz odločbe sodnega senata, saj je ta poudaril, da je tožilec zlorabil ta institut, ker je sporazume sklenil za prevelik obseg razbremenilnih dokazov. Poleg tega pa je mogoče ta sporazum skleniti zgolj za podatke, in ne za same dokaze, saj teh zaupnih podatkov pozneje ni dopustno uporabiti kot dokaz. Tožilec pa nasprotno ni zanikal, da bi imel namen skleniti sporazum zgolj za podatke, in ne tudi za dokaze. Kljub zaostrenemu tonu pa se situacija počasi razrešuje, saj tožilec intenzivno sodeluje z viri informacij in jih prepričuje, naj dovolijo razkritje podatkov. Nekaj dokumentov je sodišče že dobilo, zato je tožilstvo vložilo zahtevo za spremembo odločitve o zadržanju postopka na podlagi spremenjenega dejanskega stanja. O tem senat še ni odločil.

Veliko časa je bilo posvečenega tudi kaznivemu dejanju agresije. Kaznivo dejanje agresije je namreč v pristojnosti Mednarodnega kazenskega sodišča, a obstaja mrtva črka na papirju, saj sodišče zanj ne more izvrševati pristojnosti. Da bi sodišče lahko izvajalo pristojnost za to kaznivo dejanje, morata biti izpolnjena dva pogoja: na naslednji revizijski konferenci mora skupščina držav članic v skladu s členom 5/II Rimskega statuta določiti definicijo agresije in pogoje, ob katerih sodišče izvaja pristojnost za agresijo. Glede obeh pogojev pa poteka živahna razprava, zato bo zanimivo spremljati priprave in potek revizijske konference. Generalna skupščina Organizacije združenih narodov (OZN) je namreč že leta 1974 z resolucijo št. 3314 oblikovala definicijo agresije, vendar nekatere države nasprotujejo uporabi te definicije za oblikovanje inkriminacije v Rimskem statutu, saj naj bi bila ta definicija namenjena za podlago ugotavljanja odgovornosti držav, in ne za ugotavljanje kazenske odgovornosti posameznika. Še intenzivnejša pa je razprava glede pogojev, ob katerih sodišče lahko izvršuje pristojnost za to kaznivo dejanje. Pristojnost Mednarodnega kazenskega sodišča tu namreč trči ob pristojnost Varnostnega sveta (VS) po sedmem poglavju Ustanovne listine (UL) OZN, v skladu s katero je VS pristojen za varovanje mednarodnega miru in varnosti. Zato se pojavljajo različni predlogi, kakšna naj bi bila pristojnost VS v zvezi s tem kaznivim dejanjem.

Ker je očitno, da bo agresija vroča tema na revizijski konferenci, so ji bili namenjeni trije referati. *Astrid Reisinger* nam je predstavila najnovejši predlog za inkriminacijo agresije. Najprej mora država ugotoviti dejanje agresije. Predlog definira dejanje agresije enako kot resolucija Generalne skupščine 3314. Samo dejanje agresije pa še ne pomeni kaznivega dejanja agresije. Dejanje agresije je namreč podlaga za odgovornost države, saj gre tu za dejanje držav v skladu z resolucijo 3314. Kazensko pa lahko odgovarja samo posameznik, in sicer posameznik, ki je načrtoval, pripravljal, začel ali izvršil dejanje agresije. Vendar pa je kazenska odgovornost še nadalje omejena na posameznike, ki so v položaju, v katerem lahko učinkovito nadzorujejo ali vodijo politične ali vojaške akcije države. Glede postopka

in pogojev izvrševanja pristojnosti pa je oblikovan naslednji predlog. Če tožilec želi nadaljevati preiskavo po predložitvi primera sodišču, mora preveriti, ali je VS ugotovil, da v konkretnem primeru obstaja dejanje agresije določene države. Po prvi možnosti tožilec v primeru odsotnosti take odločitve ne more začeti postopka, razen če VS sprejme resolucijo v skladu s sedmim poglavjem UL OZN, v kateri prosi tožilca, da nadaljuje preiskavo. V skladu z drugo možnostjo lahko tožilec, če v šestih mesecih ni odločitve VS, nadaljuje preiskavo. V primeru odsotnosti odločitve po šestih mesecih pa obstajajo tudi drugi predlogi, od tega, da preobravnavni senat lahko odobri nadaljevanje postopka, da Generalna skupščina ugotovi obstoj dejanja agresije ali pa da obstoj dejanja agresije ugotovi samo Mednarodno kazensko sodišče. Predavateljica se je zavzela za to, da bi imel VS kvečjemu procesno vlogo, ne pa vsebinske, pri ugotavljanju obstoja dejanja agresije.

Prof. dr. Roger Clark, ki je sodeloval na konferenci v Rimu, kjer je bil sprejet Rimski statut, se je osredotočil tudi na postopkovni način spreminjanja Rimskega statuta. V zvezi s kaznivim dejanjem agresije je namreč v njem določeno, da bodo države določile definicijo sedem let po uveljavitvi statuta. Vprašanje pa je, po katerem postopku se bodo določbe o agresiji spreminjale. To vprašanje je pomembno, saj izbira postopka vpliva na to, za koga bodo te določbe zavezujoče. Tako za večino vsebinskih določb velja, da morata spremembo sprejeti 2/3 držav na skupščini držav, poleg tega pa jo mora ratificirati 7/8 držav. Eno leto zatem velja sprememba za vse države podpisnice statuta. Člen 121/IV pa določa izjemni postopek za spreminjanje členov 5, 6, 7 in 8. Ti členi naštevajo in natančneje določajo inkriminacije iz pristojnosti Mednarodnega kazenskega sodišča. Za te določbe statut določa, da sprememba velja **zgolj** za države, ki so ratificirale tako spremembo. Za druge države sodišče ne sme izvrševati pristojnosti glede njihovega ozemlja in glede njihovih državljanov. Vprašanje seveda je, po katerih določbah se spreminjajo določbe o agresiji? Člen 121/IV izrecno določa, da se postopek po tem odstavku uporablja zgolj za spremembo določenih členov statuta, izmed katerih noben ne ureja definicije agresije. Po drugi strani pa člen 5/II določa pogoje za izvrševanje pristojnosti za agresijo. Če ne drugega, bo treba izbrisati ta odstavek, če bodo definicija in pogoji določeni, tako da se bo spreminjal člen 5. Prav tako je treba vsebinsko razlagati člene, za katere velja poseben način spreminjanja. Ti členi določajo zakonske znake kaznivih dejanj iz pristojnosti sodišča, prav to pa želimo storiti z oblikovanjem kaznivega dejanja agresije. Zato v nasprotju s prof. Clarkom menim, da bi bilo treba uporabiti posebne določbe po 5. odstavku, in ne splošnih določb, čeprav bo to pripeljalo do omejevanja izvrševanja pristojnosti sodišča.

Prof. Benjamin Ferencz, tožilec v postopkih v Nürnbergu, nam je predvsem podal svoje dragocene misli in izkustva.

Izrazil je razočaranje, da se več kot 30 let po oblikovanju definicije v resoluciji 3314 še vedno ne strinjamo o vsebini tega kaznivega dejanja ter da še vedno prevladujejo politični argumenti. V svojem prispevku sem skušala predstaviti le nekaj bistvenih predavanj in tem. Seveda jih je bilo še mnogo; *prof. dr. William Schabas* nam je predstavil svoje ideje o temeljnih elementih genocida, *prof. dr. Sharon Williams* nam je predavala o (ne)zakonitosti ugrabitev kot načina »izročitve« Mednarodnemu kazenskemu sodišču in o izrednih predajah

oseb z dvojnimi državljanstvom eni državi za namene zasliševanja (in mučenja?), *Jennifer Trahan* pa je predstavila alternative sojenju pred Mednarodnim kazenskim sodiščem, zlasti načine iz Ugande in Konga (*Gacaca* in *Mato Oput*), a ker ta predstaviteljev ne more zajeti vseh zanimivih in koristnih predavanj, sem se skušala omejiti na referate, ki se ukvarjajo z najbolj vročimi temami ta hip v mednarodnem kazenskem pravu.

Sabina Zgaga

Poročilo z Regionalnega foruma o kibernetični varnosti Mednarodne telekomunikacijske zveze za Evropo in Skupnost neodvisnih držav (CIS)

7.–9. oktober, Sofija, Bolgarija

Mednarodna telekomunikacijska zveza (*International Telecommunications Union* – ITU) je vodilna agencija OZN za informacijsko-komunikacijske tehnologije in njena najstarejša agencija s sedežem v Ženevi, njeno članstvo pa tvorijo države (191) in sektorske ter pridružene članice (700). Regionalni forum o kibernetični varnosti za Evropo in Skupnost neodvisnih držav (CIS), ki je potekal od 7. do 9. oktobra 2008 v Sofiji,¹ je ITU organiziral v sodelovanju z novo institucijo EU s sedežem na Kreti – Evropsko agencijo za varnost omrežij in informacij (*The European Network and Information Security Agency* – ENISA)² in gostiteljico foruma – Državno agencijo za informacijsko tehnologijo in komunikacije Republike Bolgarije. Forum je bil razdeljen na 11 zaporednih sekcij, njegovi udeleženci pa so bili predstavniki (nacionalnih) pravosodnih organov (zlasti policije in sodišč), telekomunikacijskih podjetij (na primer ruskega giganta TransTeleCom), varnostne industrije in industrije programske opreme (na primer Microsofta), mednarodnih organizacij in asociacij (na primer Sveta Evrope, CEENet – *Central and Eastern European Networking Association*), Evropske komisije (predstavnikov Generalnega direktorata za informacijsko družbo in medije), ENISE ter raziskovalci iz nekaj evropskih univerz.

ITU je kriminologom najbrž manj znana organizacija, a je za proučevanje kibernetične kriminalitete pomembna z več vidikov. Zgodovinski pomen ITU se je z razvojem telekomunikacij spreminjal, njeno področje delovanja pa je bilo na globalni ravni prek soglasja nacionalnih držav distribuirati

nekaj, kar danes jemljemo za samo po sebi umevno – podpiranje tehnologije in storitev, ki tvorijo hrbtenico največjega in najbolj povezanega človeškega sistema na svetu.

Ta organizacija je ključna na področju svetovnega delovanja telefonije in tudi internet je bil na začetku (s povezavo *dial-up*) povsem vezan nanjo. ITU je tako omogočila danes povsem samoumevno dejstvo, da lahko s katerega koli telefona na svetu pokličemo na kateri koli drug telefon kamor koli na svetu in se pogovarjamo v »realnem času«. V ta namen je bilo treba oblikovati posebne tehnične standarde in protokole, tj. pravila »lepega vedenja« o tem, kako naj strojna oprema komunicira med seboj, zagotoviti sistem razdeljevanja telefonskih števil, tako da ima vsak priključek na svetu edinstveno številko itn. Organizacijsko je sicer ITU razdeljena na tri sektorje, ITU-T (Sektor za standardizacijo telekomunikacij), ITU-R (Sektor za radijske komunikacije) in ITU-D (Sektor za razvoj telekomunikacij). Poleg telefonije sektor ITU-R na primer skrbi tudi za upravljanje mednarodnega radijskega spektra, tj. svetovno porazdelitev frekvenčnega valovanja, ki je omejena naravna dobrina, ter za porazdelitev satelitskih orbitalnih virov, tj. porazdelitev in registriranje orbitalnih položajev satelitov. Sektor ITU-T nadaljuje njeno najstarejšo dejavnost in skrbi za informacijske komunikacijske standarde (od leta 1865), ITU-D pa (med drugim) skrbi za »zagotavljanje kibernetične varnosti in izgrajevanje zaupanja v uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije«.³

Z razvojem interneta kot mreže mrež se je pomen ITU kot globalnega vrhovnega urejevalca komunikacij spreme-

¹ Več o dogodku na URL: <http://www.itu.int/ITU-D/cyb/events/20-08/sofia/>, 15. 10. 2008.

² Več na URL: <http://www.enisa.europa.eu/>, 15. 10. 2008.

³ Po URL: <http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/>, 16. 10. 2008.

nil. Za sodobni internet je namreč ključno ravno to, da nima centralnega, hierarhično postavljenega koordinatorja, ki bi od zgoraj navzdol določal pravila igre. Vloga, ki jo imata na primer ICANN (*Internet Corporation for Assigned Names and Numbers*), ki upravlja vrhne internetne domene (torej domene .com, .net, .org idr.), ali IETF (*Internet Engineering Task Force*), je kljub neizbežnosti nalog, ki jih opravljata, še vedno občutno ožja. Če na internet gledamo kot na nekaj, kar obsega številne plasti, to pomeni (od spodaj navzgor) od optičnih kablov (ali bolj plastično – žic, satelitov itn.) prek komunikacijskega protokola, ki omogoča komunikacijo med usmerjevalniki različnih proizvajalcev (PPP), in prek sloja internetnega protokola in številke do TCP-ja (*Transmission Control Protocol*), HTTP-ja (*HyperText Transfer Protocol* – glavne metode za prenos informacij na spletu) in nazadnje do »vrhnjih« storitev, znanih vsakemu povprečnemu uporabniku (kot so e-pošta, e-telefonija in spletne strani), potem je očitno, da je regulatorjev in »arhitektov« interneta množica in da sta omenjena ICANN in IETF zgolj »enaka med enakimi«. Številne organizacije in eksperti opravljajo naloge, ki so sicer nujni, a ne zadostni pogoji za delovanje interneta, kot ga poznamo danes. Na primer: oblikovalec spletne strani ni nujno, da pozna vse podrobnosti prava domenskih imen, strokovnjak, zaposlen pri registrarju domene, pa ni nujno, da pozna tehnične nianse delovanja optičnih kablov. Povedano drugače, brez posamične plasti sicer ni mogoč razvoj drugih, višje ležečih plasti, a vendarle takšne središčne vloge posamičnih regulatorjev (ali oblikovalcev) interneta, kot jo je imel ITU pri telefoniji, nima pri internetu nobena organizacija. Ta je v osnovi decentraliziran, njegovo upravljanje razpršeno, odločitve sprejete pretežno prostovoljno, in ne po ukazu od zgoraj navzdol.

ITU je bila ustanovljena z mandatom (nacionalnih) držav in je delovala po načelih, po kakršnih delujejo organizacije, ki so subjekti mednarodnega prava. Ti zrcalijo razmerja moči v mednarodnih odnosih in so del odra, na katerem so glavne igralke nacionalne države. ITU je tako z vidika upravljaljskih vzorcev za internet relikv zgodovine. Je rezultat porazdelitve moči na svetovni ravni, organizacija, ki deluje po načelih piramidalnega vertikalnega odločanja po delegatskem sistemu. Na podlagi navedenega je zato upravičena teza, da internet (tudi) v tem pravno-političnem smislu predstavlja revolucijo: razvoj interneta kot akademskega raziskovalnega programa je vanj zasejal etos, ki ne temelji na avtoriteti »po položaju«, na vertikalni organiziranosti, temveč na etosu akademije, kjer prevladuje odločanje na podlagi diskusij in revizij *peer-to-peer*. Bolj kot natančno izpolnjevanje že sprejetih odločitev odločevalcev na višjih instancah je zanj bistveno načelo konsenza med vsemi zainteresiranimi akterji (*stakeholders*) in skupno iskanje dobrih rešitev. Ker arhitektov interneta ni zanimalo, čemu bo internet služil – uporabniki naj bi to nekako ugotovili sami, bili pri tem avtonomni in ga uporabljali za najrazličnejše (poljubne) končne cilje (na primer

od igranja igrice, računskih nalog, shranjevanja podatkov, nakupovanja do pošiljanja e-pošte ali tudi, žal, pošiljanja zlonamerne kode), temveč zgolj, da bo omogočal zanesljiv in hiter prenos podatkov – je to privedlo do njegove odprtosti. In ta odprtost se danes kaže tudi v samem upravljanju interneta. Ni torej nenavadno, da internet navdihuje številne pravno-politične razmisleke o tem, kako urejati področja, ki nujno zahtevajo globalno usklajene odzive na svetovni ravni (na primer varstvo okolja, kapitalske trge). Upravljanje interneta je zato revolucija v načinu sprejemanja odločitev, ki nas neposredno zadevajo vse, je revolucija v politični teoriji in mednarodnih odnosih. Je revolucija, ki zadeva tudi vprašanje, kako osmišljati regulacijo in pravno dogovarjanje onkraj sistema OZN, a z njegovo idejno dediščino, je revolucija, kako osmišljati urejanje skupnih zadev tako, da bi odločanje vključevalo čim večje število naslovnikov in zainteresiranih strani. Morda je razširitev tovrstnega modela odločanja utopija, a vendar obrisi te utopije že kažejo možnosti neke nove paradigme. In v ta prostor horizontalnega, distribuiranega, razpršenega odločanja o zadevah interneta danes vstopa in se vanj umešča tudi revitalizirani »skelet« ITU.

Prirejanje regionalnih forumov o kibernetični varnosti, o pojavih, ki jih je zaradi praviloma »čezmejnje« narave kibernetičnih dejanj nujno obravnavati na multipartner-skih (t. i. *multi-stakeholdership*) forumih, je poskus postaviti ITU na zemljevid »zainteresiranih« strank pri upravljanju interneta. ITU je tako poleg regionalnega foruma v Sofiji za Evropo in Skupnost neodvisnih držav organiziral še forume o kibernetični varnosti za Vzhodno in Zahodno Afriko (Lusaka, Zambija), za Azijo in pacifiške države (Brisbane, Avstralija in Hanoi, Vietnam), v Dohi (Katar), na Zelenortske otokje, v Buenos Airesu itn. Organizira tudi bolj osredotočena tematska srečanja in delavnice, ki se bolj posredno nanašajo na kibernetično varnost – na primer srečanje, namenjeno razpravam o prehodu na nove internetne naslove (IPv6) v Ženevi, srečanje o problematiki neželene e-pošte (Mountain View, ZDA), o e-podpisu in upravljanju identitet (Damask, Sirija).⁴ Mednarodni značaj kibernetične kriminalitete in kibernetičnih incidentov tako »naravno« vodi k mednarodnemu odzivu. ITU je že izdelal nekaj pomembnih dokumentov oziroma orodij, ki državam omogočajo samoevalvacijo ranljivosti in revizijo že sprejetih ukrepov, ki se nanašajo na kibernetično varnost in kritično informacijsko infrastrukturo (zlasti pragmatično matrico *ITU National Cybersecurity/CIIP Self-Assessment Tool*).⁵

⁴ Več o teh dogodkih na URL: <http://www.itu.int/ITU-D/cyb/events/>, 15. 10. 2008.

⁵ Več o orodju »ITU National Cybersecurity/CIIP Self-Assessment Tool« na URL: www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/projects/readiness.html, 15. 10. 2008. Več o »ITU Botnet Mitigation Toolkit« na URL: www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/projects/botnet.html.

Teme govornikov Regionalnega foruma o kibernetični varnosti za Evropo in Skupnost neodvisnih držav so bile izjemno različne, od pravno-političnih iniciativ po sodelovanju med državami, analiz delovanja obstoječih 24/7-točk za izmenjavo podatkov prek predstavitev delovanja posameznih zainteresiranih organizacij na tem področju (na primer ustanavljanje CERTov po državah Vzhodne Evrope in Azije, kar počne CEENet), aktivnosti EU in Sveta Evrope vse do bolj tehničnih predstavitev, kako ustaviti pošiljanje neželene pošte, še preden pride do globalne kibernetične krize in kolapsa interneta.

Varnostni sistemski inženirji danes soglasno menijo, da so velika grožnja funkcionalnosti interneta napadi t. i. botnetov, to pomeni napadi mrež tudi po milijon okuženih računalnikov, ki jih je mogoče upravljati na daljavo, ne da bi uporabnik »ugrabljenega« računalnika za to sploh vedel. Botneti služijo bodisi pošiljanju neželene pošte bodisi ciljanim (DDoS) napadom. V tem smislu so botneti vrhunec avtomatizacije neželenih dejanj in združujejo več neželenih kibernetičnih pojavov: neželena pošta, izdelovanje zlonamerne kode (virusov, črvov), ki jih neželena pošta prenaša, *phishinga* (»lovljenja« osebnih podatkov) itd., ki jim je skupno dejstvo, da izkoriščajo odprtost interneta in generativne računalniške opreme. Danes visokozmogljivi računalniki uporabnikov (v primerjavi s tistimi v začetku 90. let), ki so vedno pogostejše priključeni na internet tudi po 24 ur na dan, in visoka pretočnost podatkov (širokopasovne povezave postajajo pravilo) vodijo v neslutene možnosti za kibernetične incidente. Kljub neizpodbitnim težavam, ki jih prinašajo takšna dejanja, pa je treba pogledati tudi hrbtno stran prizadevanj, ki naj ta dejanja omejijo, če že ne povsem odpravijo. V kakšnem smislu?

Trend, ki je vsaj za raziskovalce brez neposredne zainteresiranosti za takšne ali drugačne rešitve težav (v primerjavi z eksperti iz varnostne industrije) povsem jasen in skrb zbujajoč, je trend povečanega refleksa varnosti, »sekurizacije«, ki utegne uničiti okolje, ki naj bi ga rešili. Številni liberalno usmerjeni avtorji po svetu, ki izhajajo iz različnih znanstvenih izhodišč in so osredotočeni na analizo različnih internetnih plasti, ugotavljajo, da so odzivi na težave, s katerimi se bomo morali v bližnji prihodnosti neizogibno spopasti, še bolj problematični od težav, ki naj bi jih rešili. Na primer: znan kritik poslovnih modelov, ki temeljijo na pravu intelektualne lastnine, oblikovane v predigitalni dobi, Lawrence Lessig,⁶ opozarja, da je obstoječa pravna zaščita avtorskih pravic neprimerna, nesorazmerna in škodljiva, da duši razvoj

inovacij, oži spekter kulturnega izražanja in s tem siromaši kulturo. Podobno na primer Jonathan Zittrain⁷ opozarja, da je prihodnost interneta z razvojem negenerativnih, »zaklenjenih« naprav (tipa BlackBerry), ki jih uporabnik ne more uporabljati za namene, drugačne od tistih, ki jih je predvidel proizvajalec, oziroma to lahko počne zgolj z njegovim soglasjem in licencami, črna: nekaj je sicer treba storiti zaradi izjemnih priložnosti za zlorabe, ki jih ponujata odprt sistem osebnih računalnikov in nevtralen internet, vendar ne na račun popolnega zaprtja interneta in odprave generativnosti naprav kot temeljnih lastnosti, ki so sploh omogočile razširjanje te tehnologije in nastanek interneta.

Dilema, pred katero smo se danes znašli, je torej: v katerega izmed dveh črnih scenarijev verjeti: kolaps interneta bo bodisi posledica varnostnega incidenta, ki bo neposredno ogrozil delovanje interneta (na primer »supervirus«, ki bi v razmeroma kratkem času povzročil množično škodo), bodisi posledica »tisočeri rezov«, kot se izraža Zittrain. Zadnje pomeni počasno odmiranje interneta zaradi sistemskih sprememb v njegovi odprtosti in nevtralnosti in generativnosti računalniške opreme. To konkretnije na primer pomeni, da bo reakcija na problem – na primer dejstvo, da se pomembne informacije na internetu prenašajo z enako hitrostjo in zanesljivostjo kot zlonamerni paketi – vodila v selekcioniranje podatkov na »pomembne« in »nepomembne«. Težava je seveda drugje in je v kriminologiji dobro znana: vsi se strinjamo, da virusom ne bi smeli dovoliti prehoda, a v vrednostno in interesno razklani in heterogeni sodobni družbi definicije virusa (škodljivosti) niti najmanj niso jasne, neizpodbitne in nespremenljive. V definiranju škode in rizika vstopajo vsi vrednostni, čustveni, ideološki (in še kakšni) parametri tistega, ki opredeljuje. Kriminalnost je družbena etiketa, ki se v času in prostoru spreminja.

Varnostni refleksi se tako kažejo na različnih internetnih plasteh. Kazenski pravniki in kriminologi se tako na primer ne osredotočamo na tehnične vidike in generativnost naprav, a na ravni vsebin opazujemo podobne trende, trende zmanjševanja polja svobodnega delovanja. Na primer pri inkriminiranju računalniško ustvarjene pornografije ali na primer pri uveljavljanju pravic intelektualne lastnine, kjer francoski predsednik na čelu Sveta EU predlaga, da bi se razvpiti ameriški sistem kaznovanja po načelu »trije udarci, in si zunaj« (»*Three strikes and you are out!*«) uveljavil tudi na področju kršitev pravic intelektualne lastnine na internetu (po treh opozorilih internetnega ponudnika uporabniku, naj preneha kršitvami, bi mu ta odpovedal dostop do interneta). Takšno gorečnost v boju zoper kršitev teh pravic je na primer na ITU-forumu pokazalo predavanje »koordinatorja za zago-

⁶ Lessig, Lawrence (2004). **Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity.** New York: Penguin Press.

⁷ Zittrain, Jonathan (2008). **The future of the Internet and how to stop it.** New Haven [Conn.]: Yale University Press.

tavljanje pravic intelektualne lastnine za Vzhodno Evropo« na ameriškem veleposlaništvu v Bolgariji. Matthew Lamberti, nekdanji državni tožilec iz Kalifornije, kjer imajo sedeže nekatere svetovno najmočnejše korporacije v industriji kulturnih vsebin, prostora, kjer leži tudi razvpita silicijeva dolina (območje visokotehnoloških podjetij), je predstavil ameriške pobude za uveljavljanje »prava in reda« na področju intelektualne lastnine. Želi si tesnega sodelovanja s policisti, državnimi tožilci in kazenskimi sodniki iz držav Vzhodne Evrope in je na razpolago za pomoč pri pridobivanju podatkov iz na primer najbolj znanih e-poštnih ponudnikov, ki jih imamo vsi, ki internetno pošto uporabljamo več kot 5 let; na primer podatkov s poštnih računov, kot so yahoo, gmail ali hotmail, ki so varno shranjeni na ameriških tleh. Scenariji »sekuratizacije« dobivajo vedno jasnejšo podobo: informacije so danes večinoma

shranjene v digitalni obliki, mogoče jih je preiskovati tudi *on-line* na daljavo, obveznosti ponudnikov informacijskih storitev o shranjevanju podatkov so vedno strožje itd. Zgodbe o kibernetičnem terorizmu tipa filma *Umri pokončno 4.0* (*Live Free or Die Hard 4.0*), kjer so v mrežo povezani infrastrukturni sistemi, ki jih ugrabijo »bad guys«, ali filma *Na muhi* (*Eagle Eye*), kjer se mreža zaroti proti lastnemu stvarniku in izvede državni udar, so morda mogoče, a manj verjetne. Verjetneje kot to, da nas uniči takšen kibernetični cunami, ki ga bodisi aktivirajo teroristi bodisi sama (dosledna) umetna inteligenca, je to, da bomo internet kot mrežo mrež uničili kar sami – s prestrašenim varnostnim refleksom.

Aleš Završnik

8. letni kongres Evropskega združenja za kriminologijo »Kriminologija v javni sferi«

Edinburg, 2.–5. september 2008

Evropsko združenje za kriminologijo (ESC) je 8. letni kongres pripravilo v Edinburgu na Škotskem, organizirala pa ga je Pravna fakulteta Univerze v Edinburgu s pomočjo Škotskega centra za raziskovanje kriminalitete in kazenskega pravosodja (*Scottish Centre for Crime and Justice Research*) in Škotskega inštituta za policijsko raziskovanje (*Scottish Institute for Policing Research*). Glavno vodilo tokratnega kongresa je bila sodobna dilema, kako kriminološke debate integrirati v javni prostor in diskurz, saj je danes očitno, da je kriminološka stroka v kazenskoopravnem odzivanju na kriminaliteto v veliki meri marginalizirana, getoizirana in v odzivanju na kriminaliteto neupoštevana.¹ Politiki in drugi odločevalci kot da se še niso naučili nekaterih zares temeljnih naukov kriminologije.

Industrija kongresnega »turizma« se počasi približuje točki »saturacije«, o čemer tokrat ilustrativno priča organizacijski manever, da kongres poteka na ragbijskem stadionu. Stadion *Murrayfield* je bil v notranjosti sicer prijeten, čez dan znanstveni spektakli, zvečer spektakli v športni areni. Glede na odločitev, da se na kongresu prikaže kar največ smeri in raziskovalnih poti evropskih kriminologov, to sicer pomeni dobro pragmatično rešitev, saj je kongres potekal kar slabih pet dni, tako da je bila možnost ponuditi vse na enem mestu pripravna – v primerjavi na primer s 6. letnim kongresom v

»Trubarjevem« Tübingenu, kjer je kongres potekal kar na petih bližnjih lokacijah. A vendarle to dejstvo ilustrativno priča o načelni usmeritvi evropske družbe, ki se deklarira za »na znano (ne športu!) temelječo« družbo.

V mestu Edinburg je še vedno mogoče srečati junake v kiltih in na ulicah poslušati dudarje. Duh neustrašnega Williama Wallasa se še vedno pretaka po krvi njegovih prebivalcev, ti se ob dežju, vetru in temperaturah, pred kakršnimi nas Srednjeevropejce varujejo kape in rokavice, z odločnimi koraki v sandalih, v krilih in kiltih neumorno prebijajo skozi mokre ulice, podobno zazrti predse kot pred njimi slavni upornik med vojnami za neodvisnost Škotske. Najlepsi del mesta je gotovo slavni edinburški grad (na pročelju vas pozdravi sam William Wallas!), kjer potekajo glavne predstave na vsakoletnem največjem evropskem festivalu, ki v avgustu obsega raznolike festivale in dogodke, znane pod generičnim imenom »Edinburški festival«; ta obsega Mednarodni festival, Knjižni festival, Festival džezovske glasbe, *Edinburgh Mela*, *The Fringe* itn. Drugi znameniti del mesta (morda) predstavlja od gradu speljana miljo dolga ulica – *The Royal Mile*, ki vodi mimo modernega škotskega parlamenta naravnost do palače *Holyroodhouse*, uradne rezidence »*Her Majesty The Queen*« na Škotskem. Univerzitetni arhitekturni spomenik je gotovo *Old College* in njegova *Playfair Library Hall*. V tem zgodovinskem vrtincu pa seveda ni mogoče mimo številnih destilarn in prodajaln najbolj toksičnega škotskega izvoznega artikla – viskija.

¹ Več o kongresu na URL: <http://www.lifelong.ed.ac.uk/eurocrim2-008/index.htm>, 10. 10. 2008.

* * *

Na konferenci je bilo organiziranih 10 konsekutivnih delavnic, vsaka delavnica pa je bila razdeljena na 15 vzporednih tematskih sekcij, kar skupno znaša 150 tematskih delavnic, ter štiri plenarna zasedanja. »Motor« vseh teh dogodkov je tvorilo (predvidoma) 750 raziskovalcev. Zaradi tako obilne ponudbe kriminoloških resnic je obiskovalec ob konstantni prisotnosti na vseh konferenčnih dneh in maksimalni vnemi udeležiti se prirejenih dogodkov neizogibno izpustil kar 93,3 odstotka delavnic. Na tematski sekciji »Informacije in javno mnenje« je svoje delo predstavila tudi skupina slovenskih raziskovalcev, ki so prikazali izsledke študije o primerjavi odnosa policistov do spleta in smrtne kazni *vizavi* slovenskemu javnemu mnenju, tj. prof. Gorazd Meško in dr. Miran Mitar s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in dr. Slavko Kurdija iz Centra za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Podpisani Završnik z Inštituta za kriminologijo pri PF sem imel na tematski sekciji »Informacijske tehnologije, nadzorstvo in skrb za red« referat o kiberkriminaliteti in nadzorstvenih učinkih informacijske tehnologije. Ob teh govorniških predstavitev pa so stalnica na kongresu tudi predavanjem alternativni načini predstavitve znanstvenih spoznanj in/ali izsledkov raziskav v grafični – posterski obliki. Prof. Katja Šugman Stubbs iz Inštituta za kriminologijo pri PF je bila tako soorganizatorica predstavitve raziskovalne skupine »Zgodnji odpust zapornikov – evropske perspektive«.

Na kongresu je Evropsko združenje za kriminologijo poleg navedenega organiziralo tudi generalno skupščino združenja, na katerem je bila akad. prof. dr. Alenka Šelih iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti in nekdanja direktorica Inštituta za kriminologijo pri PF ter zaslužna profesorica Pravne fakultete Univerze v Ljubljani izvoljena za članico upravnega odbora združenja za obdobje 2008–2009. Kongres pa je pomenil tudi priložnost za posamične ločene sestanke raziskovalnih skupin (kot na primer *Eurogang Network Meeting, European Sourcebook Meeting, Meeting of the Youth Justice Editorial Board* itd.).

O vsebini kongresa: Na prvem plenarnem zasedanju »Legitimnost in kazenskoopravni sistem« je govornik Tom Tyler (*New York University*) predstavil alternativo sodobnemu kazenskoopravnemu modelu odvrčanja, ki je minimalno učinkovit, stroškovno neugoden in generira številne stranske učinke. Ta alternativni model naj bi vzpodbujal zeleno vedenje (in ne kaznoval), predstavljal bi možnost za grajenje legitimnosti in ne bi temeljil na povečevanju kazni. Rešitve vidi referent v poudarku na procesni pravičnosti, ki ni draga in transcendirna družbene skupine, do nje pa je mogoče priti z več diskrecijske pravice policije. To pa predpostavlja policijsko delovanje, ki ne »zgoj« sledi pravilom, temveč si aktivno

prizadeva za to, da bi delovala bolje. Morda bolj »goreče«? Najbrž ni imel v mislih tega, a bistven premik, ki ga predlaga, je premik od kazenskoopravnega reagiranja na kriminaliteto, ki temelji na instrumentalnih motivih, k osredotočanju na odgovornost in motiviranje, ki temelji na legitimnosti. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da si govornik prizadeva vzpostaviti kazenskoopravni model, ki bi temeljil na intrinzični motivaciji pravnih naslovnikov, ki bi se intimno podredili kazenski justici. Notranje doživljanje prava in celotnega sistema (zunanjega) prisiljevanja je tako danes v središču kriminološke agende, nanaša se na osrednje zagate okcidentalne civilizacije: usihanje očetovske avtoritete in slabitev zaupanja v osrednje institucije države s tem pa tudi v kazenskoopravni sistem.

Plenarna govornica Sophie Body-Gendrot (Univerza v Parizu, Sorbonna IV) je implicitno izhajala iz podobne diagnoze sodobne okcidentalne družbe, tj. usihajočega procesa ojdipizacije. Spraševala se je o percepciji legitimnosti v družbi, o občutju obveznosti slehernika, da uboga pravo. Za razumevanje spoštovanja pravnih norm so zanjo pomembne študije legitimnosti in študije procesne pravičnosti. Da je neko dejanje dojet kot pravično, namreč po njenem mnenju ni toliko odvisno od tega, ali je izid postopka pravičen, temveč predvsem od tega, ali je bil proces doseganja odločitve dojet kot pravičen. Ali drugače: če je proces doseganja odločitve dojet kot nepravičen, potem na vsakršno odločitev pade sum nepravičnosti.

V popoldanskem delu je poglede Evropske komisije na raziskovanje kriminalitete in kazenskoopravnega sistema v Evropi predstavil *Richard Troy* iz *Generalnega direktorata Pravosodje, svoboda in varnost*. *Evropska komisija želi pripraviti evropsko strategijo za merjenje kriminalitete in pravosodja* (EU Action Plan 2006-2010 COM(2006)437), kjer med metodami za doseganje tega cilja predvideva tudi ciljne raziskave, ki obsegajo naslednje štiri sklope: klasifikacija kaznivih dejanj, ekspertiza o gospodarski kriminaliteti, priprava internetnega portala za (»crime«) eksperte in evropsko poročilo o kriminaliteti (po vzoru *FBI Unified Crime Reports*). Predstavljeni so bili tudi programi (ISEC, CIPS in JPEN) in instrumenti financiranja raziskav (t. i. *calls for proposals* in *calls for tenders* ter instrumenti, kot so *action grants, operating grants* in *procurement contracts*). Nadalje so bili predstavljeni okvirni programi (i) »*Security and Safeguarding Liberties*«, (ii) »*Fundamental Rights and Justice*« in (iii) »*Solidarity and Management of Migration Flows*«, detajlnejše pa je bil predstavljen okvirni program »*Security and Safeguarding Liberties*«. Ta združuje naslednje specifične programe: (1) preprečevanje in boj zoper kriminaliteto, ki združuje teme (a) kazenska preprečevanja in kriminologija, (b) uveljavljanje prava, (c) zaščita in pomoč pričinam in (č) zaščita žrtev kaznivih dejanj, ter (2) upravljanje preprečevanja, pripravljenosti in posledic terorističnih dejanj in

drugih varnostnih rizikov. Na koncu je Richard Troy podal nekaj nasvetov pri pisanju prijav in pojasnil ocenjevalne kriterije razpisov tega generalnega direktorata.

Na tematski sekciji »Nadzorovanje kriminalitete in varnost v pozni moderni: globalni in lokalni dinamizmi« je Jurriën de Jong (Statistični urad Nizozemske) z empiričnimi podatki podkrepil znane teze Nilsa Christija o »velikem poslu« zasebne varnostne industrije. Upravljanje varnosti je danes razpršeno med različne akterje (na primer poleg policije, sodišč, tožilcev še zavarovalnice, zasebna varnostna podjetja itn.) in obsega različne funkcije (na primer preventivske, podporo žrtvam kaznivih dejanj, odkrivanje in pregon kaznivih dejanj itn.). Nizozemski statistični urad je za te različne akterje in funkcije analiziral denarne tokove in ugotovil, da je denarja, namenjenega upravljanju varnosti, vedno več, da je vsebin vedno več in da je kompleksnost vednost večja. Porazdelitve med akterji pa na primer kažejo, da so denarni tokovi Ministrstva za pravosodje v letu 2004 znašali le 25 odstotkov vseh denarnih tokov. V tej tematski sekciji je referat o »biopolitičnem stoletju« predstavil Jacopo Martire (*King's College London*), Conor O'Reilly (Univerza v Oxfordu) pa je predstavil referat »*Pluralisation of High Policing: Symbolic Power across the Public-Private Interface*«, v katerem je ugotavljal, da se je skrb za red (*policing*) v sodobnem času pluralizirala in ni več mogoče jasno razločevati med javnim in zasebnim konceptom »visoke« in »nizke« skrbi za red (distinkcijo med »visokim« in »nizkim« oziroma »*high and low policing*«, ki jo je uvedel Brodeur, 1983).

Na tematski sekciji »Informacijske tehnologije, nadzorstvo in skrb za red« sem podpisani predstavil prispevek o težavah, ki jih povzročata kibernetična kriminaliteta in o še večjih težavah, ki jih povzročata kazenskopravna reakcija na tovrstna ravnanja. Trend je danes že dobro razpoznaven in skrb zbujajoč: povečan refleks varnosti, »sekuritizacija«, ki utegne uničiti internetno okolje, ki naj bi ga rešili. »Sekuritizacija« ogroža in resno onemogoča uveljavljanje temeljnih človekovih pravic, na primer z vseprisotnostjo digitalnih sledi, ki jih puščamo z vsakim klikom miške, ob vsakem nakupu z bančno kartico, uveljavljanju popusta s »kartico popustov«, z uporabo mobilnega telefona ali GPS-naprave, in ob vedno večjih obveznostih ponudnikov informacijskih storitev, da shranjujejo podatke, omogočamo sledljivost nepredstavljenih razsežnosti. Danes je že mogoče preiskovanje *on-line* (na daljavo) brez vstopa v fizične prostore, kjer utemeljeno pričakujemo zasebnost. Skratka, če družbo in njene posameznike ogrožajo nekatera kibernetična ravnanja, potem reakcija na ta ravnanja kar odpravlja kibernetični prostor, kakršnega poznamo: relativno svoboden, odprt za različne spremembe različnih akterjev, nelastniških mrež in odprte strojne opreme, ki omogoča številne in poljubne rabe.

Zanimive poglede je na tematski sekciji o informacijskih tehnologijah predstavil Michael McGuire (Londonska metropolitanska univerza). Z referatom »Kriminalologija v povezanem svetu: hiperprostor, hibridi in druge pošasti« je predstavil alternativno konceptualizacijo kibernetičnega prostora in s tem tudi dejanj, ki jih opisujemo z ozirom na zdajšnje definiranje tega »prostora« kot virtualnega, ki ga postavljamo nasproti »realnemu«. Tovrstne kategorizacije po njegovem mnenju generirajo številne poenostavitve in spregledujejo številne druge pomembne prvine tega »sveta«. Analitična moč pojma kibernetični prostor pa deformira tudi obstoječe taksonomije kibernetičnih kaznivih dejanj in je po njegovem mnenju šibka. Kar je danes bistveno, so spremembe v prostoru in času: hitrost je povzročila hiperobilno družbo, »*hyperspatialisation*«, tj. kompresijo časa in prostora. Kibernetično kriminaliteto zato raje definira kot »hiperkriminaliteto«: gre za krčenje prostora in mikrokavzalno moč (ta se na primer kaže tudi kot biološka moč na ravni genov ali atomska moč). Več o tej svojevrstni dekonstrukciji kibernetične kriminalitete je mogoče najti v njegovi monografiji *Hypercrime: The New Geometry of Harm* (Abingdon, Oxford: Routledge-Cavendish, 2007).

Na tematski sekciji »Tehnologije in obljuba varnosti« sta bila predstavljena referata o videonadzorstvenih sistemih (CCTV), ki so se vsaj v Veliki Britaniji razširili na vsa mogoča mesta. Splošno znano dejstvo je na primer, da je povprečen Londončan posnet vsaj s 500 nadzornimi kamerami na dan. Stephane Leman-Langlois (Univerza v Montrealu) je v referatu »Učinki videonadzorstva na družbeno konstrukcijo varnosti« predstavil novo geometrijo v načinih zagotavljanja varnosti: »vroče točke« (*hot spots*) in kartografiranje. Percepcije CCTV so različne: kot pozitivne je navedel na primer občuten upad trgovanja z drogo na krajih z nameščenimi kamerami, kot negativne pa stratifikacijo prostora (na primer ulično trgovanje z drogo se pač preseli na kraj brez videokamer) in generiranje ekshibicionističnega kriminala (dejanj, ki so storjena ravno zaradi nameščenih kamer). Kot poglobitna se zdi njegova ugotovitev, da nameščanje kamer kmalu doseže točko zasičenosti: točko, kjer dodatno nameščanje nima nobene kriminalitetno preventivne funkcije več, saj nazadnje zmanjkuje tistih, ki bi v monitor boljčali. Referent Pawel Waszkiewicz (Univerza v Varšavi) je v kritičnem referatu z naslovom »Ali deluje ali (še vedno) zgolj obeta? Učinkovitost videonadzorstvenih sistemov kot preventivnega kazenskega orodja« prikazal kvazipodatke, ki jih navajajo politiki v prepričevanju javnosti o nujnosti CCTV-sistemov. Z raziskovalno skupino so analizirali stopnjo kriminalitete na območjih z nameščenimi CCTV-sistemi in primerljivih območij brez njih. Razlike v stopnji kriminalitete in v občutjih strahu pred kriminaliteto med temi območji so bile zanemarljive.

Na tej tehnološko navdahnjeni tematski sekciji je Benoit Gagnon (Univerza v Montrealu) v referatu »Kibernetične vojne in kibernetična kriminaliteta« analiziral nekatere bolj znane kibernetične incidente med državami in prikazal trende takšnega vojskovanja. Izvrstne inovativne poglede na razumevanje kriminalitete v sodobni družbi pa je prikazal Ian Loader (Univerza v Oxfordu), s sodelavcema Benjaminom Gooldom in Angelico Thumala, v referatu »Potrošnja varnosti? Sociologiji potrošnje varnosti naproti«. V središče analize avtorji postavljajo potrošnja varnosti in analizirajo, kako so lastnosti potrošnje povezane s kupovanjem varnosti. Na podlagi koncepta »družbenega življenja stvari« so analizirali družbeno življenje varnostnih predmetov: na primer nekateri varnostni predmeti postanejo s časom samo po sebi umevni in dojeti kot neproblematični (kot primer navaja CCTV-sisteme v VB), drugi predmeti so »zgrešeni« varnostni predmeti (na primer ograjene skupnosti v VB niso družbeno sprejemljive), spet tretji predmeti – »novotarije« – generirajo povpraševanje (kot primer navaja GPS-naprave, »nanny-cams«, ročni solzivec), četrti varnostni predmeti pa so »sekuratizirani« predmeti (kot na primer priljubljena terenska vozila – SUV (*Sport Utility Vehicles*)), ki sicer nimajo neposredne povezave z varnostjo, ali na primer prenosni telefoni za otroke, ki naj bi bili s permanentno telefonsko dosegljivostjo varnejši).

Zadnje plenarno zasedanje je bilo posvečeno temi »Politike varnosti: nujna 'podsta' svobode«. Neil Walker (Univerza v Edinburgu) je v referatu poudaril, da je dilema med varnostjo in svobodo, ki da sta obratno sorazmerni in med katerima moramo izbrati, napačna. Diskurzi o izrednih stanjih, ki smo jim danes priča v kriminalitetni politiki, pomenijo kulturno privolitev v reorganizacijo kriminalitetne politike. Pomiritev med konceptom varnosti in svobode je zato nujna in je izvedljiva. Referent je nakazal nekatere možne poti. Na zadnjem plenarnem zasedanju je nastopila tudi kriminologinja, ki je zorela na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Katja Franko Aas s Pravne fakultete Univerze v Oslu. Po njenem mnenju se moramo danes vprašati predvsem o subjektu nadziranja kriminalitete: čigava svoboda je »v igri« in svoboda za koga? Običajno gre namreč za »njihovo« svobodo (svobodo »drugih«, priseljencev itn.) in za »našo« varnost. Paradigma nevarnosti se danes zelo dobro kaže pri migracijah in mobilnosti potnikov. Tam vznikajo baze podatkov, integrirani sistemi mejnega upravljanja, elektronsko nadzorovanje, programje za prepoznavo obraza (t. i. *face recognition software*) itn. Opozorila je na dejstvo, da je malo kriminoloških raziskav o mobilnosti, azilnih in drugih »domovih« za pridržanje. René von Swaaningen (Erasmus University Rotterdam) pa je poudaril, da je varnost danes brenčeča beseda, ki jo je ugrabila politična desnica. Vzpostavil je distinkcijo med varnostnim diskurzom, ki je fundamentalističen in empiričen, in diskurzom o svobodi (človekovih pravicah), ki je normativen. Svoboda je danes zelo

neenakomerno porazdeljena, zato je težko govoriti o svobodi kot o pravici, ki je »že tu«. Na primer podjetja imajo precejšnjo svobodo pri onesnaževanju narave, svoboščine imigrantov pa so zelo hitro zamenjane za varnost. Vse skupaj je zvedel na fundamentalno vprašanje, ki si ga moramo zastaviti, namreč v kakšni družbi sploh želimo živeti?

To sklepno plenarno zasedanje je bilo izvrstna uvertura v 9. letni kongres ESC, ki bo naslednje leto v Ljubljani, saj bo posvečen temi »Kriminologija in kriminalitetna politika med varstvom človekovih pravic in nadzorovanjem kriminalitete«. Ali zahteve po varnosti pomenijo, da se moramo odpovedati svobodi? Počakajmo na odgovore, ki jih bodo (pretežno) evropski kriminologi podali med 9. in 12. septembrom 2009 v Ljubljani. Kongres organizirajo Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani in Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. Obetamo si torej enega največjih kriminoloških dogodkov v Sloveniji. Vljudno vabljeni!

Na zadnji konferenčni dan pa sta bili še slavnostno podeljeni nagradi Evropskega združenja za kriminologijo. Nagrado ESC za mladega kriminologa leta 2008 (*ESC Young Criminologist Award 2008*) je prejel Joris van Wijk (*VU University Amsterdam*), nagrado ESC za evropskega kriminologa leta 2008 (*ESC European Criminology Award 2008*) pa profesor Lode Walgrave iz Leuvna (*Katholieke Universiteit Leuven*). Komisija za podelitev slednje, ki so jo sestavljali nekdanji predsedniki združenja Sonja Snacken (*Free University Brussels*), Hans-Jürgen Kerner (*University of Tuebingen*) in Kauko Aromaa (HEUNI), so zapisali, da so bili očarani nad odličnim znanstvenim opusom lavreata, njegovim mednarodnim in evropskim delovanjem na področju mladoletniškega kazenskega prava, mladoletniškega prestopništva in restorativne pravičnosti, njegovimi inovativnimi idejami, ki so pretresale implicitne domneve in prevladujoče odzive na kriminaliteto in kaznovanje, ter njegovim vplivom na kazensko-pravne sisteme in prakse. Čestitamo!

Aleš Završnik